

ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕНТРАЦІЇ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

Басюркіна Н.Й.

У статті на основі аналізу процесів концентрації агропромислового виробництва в Україні виявлено їх причини, тенденції, чинники впливу і ефекти. Показано зв'язок концентрації агропромислового виробництва з його ефективністю. Запропоновано розподіл регіонів за рівнем концентрації. Доведено, що масштабна економічна концентрація супроводжується монополізацією агропродовольчого ринку країни, в зв'язку з чим є необхідним державне регулювання цих процесів на всіх рівнях.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними задачами. Сільське господарство і переробна промисловість, які є базовими для України, на відміну від інших секторів економіки після кризи 2008-2009 рр. вийшли непошкодженими і в 2012 – 2013 рр. демонструють швидкі темпи зростання. Світовий досвід доказав, що в базових секторах процеси концентрації виробництва і капіталу протікають з особливою інтенсивністю, що підтверджується швидким зростанням кількості агрохолдингів і інших інтегрованих агропромислових структур в економіці України.

Актуальність проблеми концентрації агропромислового виробництва для вітчизняної економічної науки обумовлена такими причинами [1, с. 7]:

1. Сучасні процеси концентрації агропромислового виробництва мають принципово інші організаційно-економічні форми, спонукальні мотиви і механізми в порівнянні з радянським періодом. З'являються нові напрями і тенденції в економічній діяльності підприємств, які безпосередньо впливають на концентрацію агропромислового виробництва. Концентрація аграрних і переробних підприємств породжує нову систему технологічних і економічних взаємозв'язків між ними.

2. Змінюються принципи взаємовідносин промислових підприємств і корпорацій із загальною інституціональною системою держави. В системі державного регулювання процесів концентрації агропромислового виробництва безперервно відбуваються радикальні зміни, пов'язані з переходом до використання досконаліших адміністративних і ринкових інструментів регулювання національного господарства, що потребує теоретичного осмислення і узагальнення питань концентрації.

3. На найважливіші пропорції між секторами ринку і відтворювальні характеристики агропромислового виробництва, форми і масштаби концентрації безпосередньо впливає структура власності. Змінюються співвідношення власності всередині окремих корпорацій.

4. Концентрація агропромислового виробництва нині не є наслідком внутрішнього накопичення капіталу підприємств, а переважно наслідком реструктуризації виробництва, яка дозволяє консолідувати інвестиційні ресурси. Реструктуризація виробництва створює сприятливі організаційні умови для швидкого освоєння сучасних технологій, маневреного перемикавання на нову номенклатуру, переходу в нові сфери діяльності. Тим самим досягається необхідний рівень конкурентоспроможності і ефективності виробництва, забезпечується продовольча безпека країни.

5. Концентрація агропромислового виробництва здійснюється в різних технологічних і організаційних формах (спеціалізація, диверсифікація, комбінування, горизонтальна і вертикальна інтеграція). Використовуються різні типи корпоративних структур (концерни, холдинги тощо), вибір яких залежить від безлічі чинників. Нові форми концентрації агропромислового виробництва, пов'язані з централізацією, змінюють моделі і стратегію корпоративного управління. Основним механізмом концентрації агропромислового виробництва стає централізація капіталу, передусім, у формі злиття і поглинань.

6. Тенденції та наслідки позначених вище процесів вимагають поглибленого дослідження вітчизняною економічною наукою. Потрібний пошук нових шляхів і механізмів концентрації виробництва, розробка методології вибору найбільш ефективних варіантів залежно від специфіки діяльності кожного сектору агропромислового виробництва. Наукові розробки і рекомендації з проблем концентрації агропромислового виробництва особливо актуальні нині, коли відбуваються зміни загальних принципів управління промисловістю.

Аналіз досліджень і публікацій за темою дослідження. Значущість процесів концентрації агропромислового виробництва для національного господарства зумовила пильну увагу до дослідження цієї проблеми з боку зарубіжних і вітчизняних економістів.

Теоретичні основи розвитку корпорацій представлені в працях ряду відомих сучасних зарубіжних економістів - Ансоффа І., Бруна М., Коно Т., Котлера Ф., Портера М., Постона Т., Стюарта І., Тарсена В., Хайека А. Ці процеси розглядаються ними як невід'ємна частина конкурентних ринкових стосунків. Проте, зарубіжні автори досліджували проблему концентрації промисловості в умовах розвиненого ринку інвестицій і сучасних технологій, не враховуючи реалії економіки перехідного періоду. На жаль, їх теоретичні висновки і практичні рекомендації далеко не завжди можна взяти на озброєння в умовах сучасної української дійсності.

У науковій літературі аграрно-економічного спрямування проблемі розвитку сільського господарства та аграрної сфери економіки в цілому шляхом укрупнення сільськогосподарських підприємств та агропромислової інтеграції, яка здійснюється з цією ж метою, приділяється належна увага. Цим питанням присвячено багато праць таких вчених, як В.Г. Андрійчук, Б.В. Буркинський, М.Ю. Коденська, Л.Є. Купінець, І.І. Лукінов, В.Я. Месель-Веселяк, О.М. Онищенко, П.Т.

Саблук, В.К. Терещенко, М.А. Хвесик, М.Й. Хорунжий, та ін. Проблемам становлення й розвитку безпосередньо агрохолдингів присвячені праці таких вчених-економістів, як В.Г. Андрійчук, О.М. Бородіна, А.Є. Данкевич, С.І. Дем'яненко, О.О. Єранкін, М.Й. Малік, Б.Й. Пасхавер, В.В. Юрчишин, О.В. Шубравська, І.В. Прокопа, Л.В. Молдаван, Т.О. Осташко та ін.

Проблеми рівня концентрації висвітлено в працях таких вчених, як М.П. Александров, В.Я. Амбросов, В.Г. Андрійчук, Л.Ю. Мельник, П.Т. Саблук та інші. Проте на сьогодні залишається актуальним питання оптимальних розмірів концентрації агропромислового виробництва.

Невирішені частини загальної проблеми. До теперішнього часу недостатньо проаналізовано вплив процесів концентрації агропромислового виробництва на продовольчу безпеку країни, конкурентоспроможність агропромислового сектору.

Сучасність потребує ґрунтовних комплексних досліджень в області аналізу нових форм концентрації і централізації виробництва, його комбінування, спеціалізації і уніфікації, які суттєво впливають на корпоративні стосунки підприємств агропромислового сектору і в цілому на економічні характеристики виробництва. Потребує вдосконалення аналіз шляхів досягнення оптимального для сучасного виробництва ступеню концентрації агропромислового виробництва.

Мета статті полягає в дослідженні чинників, переваг і загроз процесів концентрації в Україні на сучасному етапі з позицій ефективності агропромислового виробництва, його конкурентоспроможності, стійкості функціонування і забезпечення продовольчої безпеки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. В економічній літературі загальновизнаним є положення, згідно з яким концентрація – це процес, результатом якого є збільшення розмірів господарських структур корпоративного типу, створення транснаціональних компаній, різних альянсів. Вони спроможні накопичувати колосальні ресурси та мову вати їх на інноваційний розвиток. Відповідно можна сказати, що за своєю економічною суттю категорія «концентрація» відображає зосередження обсягів виробництва того чи іншого виду продукції на одному підприємстві (збільшення розмірів підприємства).

Поняття концентрації агропромислового виробництва взаємодоповнюється «інтенсивністю», суть якої зводиться до зосередження авансованого капіталу на одиницю земельної площі в аграрних підприємствах або на одиницю потужності – в переробних. Концентрація ж вимірюється загальним обсягом авансованого капіталу і обсягом виробництва продукції. Разом ці поняття дають можливість більш глибокого аналізу чинників формування ефективності агропромислового виробництва і забезпечення продовольчої безпеки країни.

Показники розміру аграрних і переробних підприємств одночасно є показниками концентрації агропромислового виробництва [2, с. 3]: обсяг виробництва продукції, площа землекористування, авансований капітал,

середньооблікова кількість працюючих, обсяг продажу, виробнича потужність, а також показники вартості основного і оборотного капіталів підприємства. На рис. 1 наведено схему формування системи концентрації агропромислового виробництва.

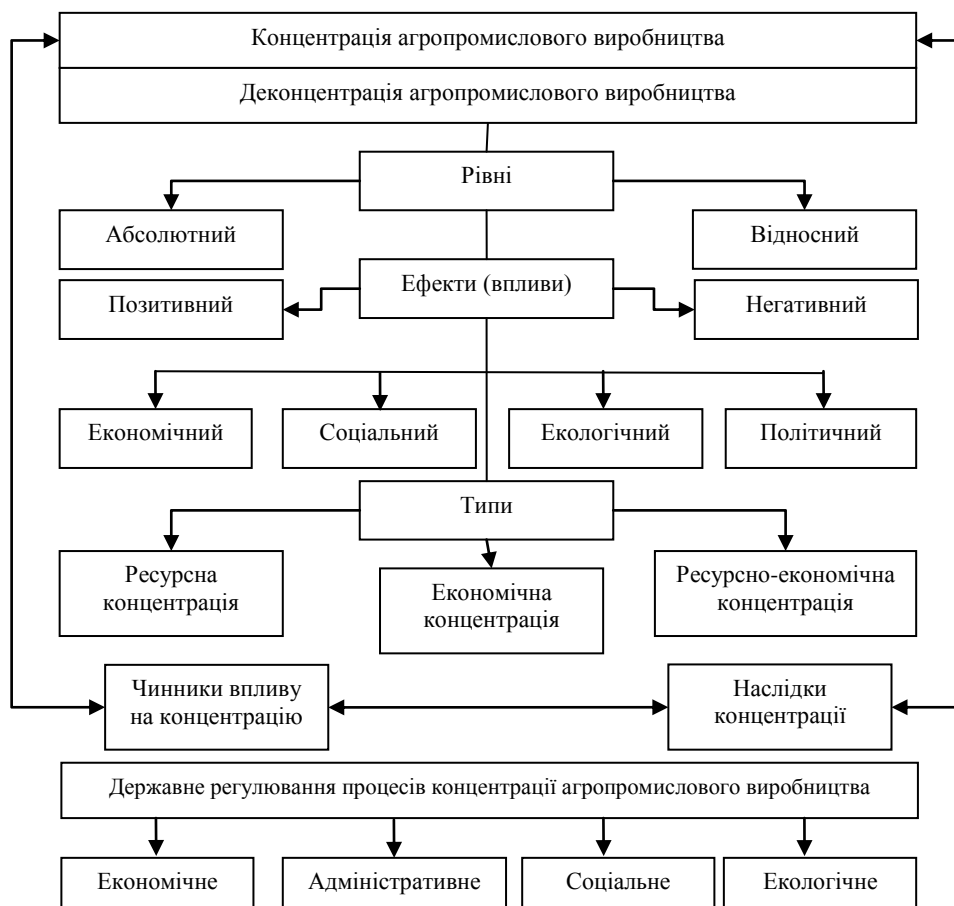

Рис. 1 Система розвитку процесів концентрації агропромислового виробництва [Складено автором]

Концентрація агропромислового виробництва суттєво впливає на його ефективність і тим самим – на продовольчу безпеку країни. З її підвищенням зростають важливі показники господарської діяльності підприємств за рахунок позитивної дії чинника масштабів виробництва, досягається економія на постійних витратах, зменшуються питомі капіталовкладення, досягається вища маневреність матеріальних ресурсів і завдяки цьому зростає ефективність їх використання, підвищується продуктивність праці і прибутковість виробництва.

Проте підвищення рівня концентрації виробництва позитивно впливає на економіку лише до певної межі, за якою настає зниження ефективності. У надмірно великих підприємствах ускладнюється процес

управління виробництвом, зростають транспортні витрати, погіршується контроль за якістю виконання робіт і дотримання технології. Негативним чинником надмірної концентрації є екологічний.

Нами проаналізовано, як протікали процеси концентрації агропромислового виробництва в розвинутих країнах, де основою сільськогосподарського виробництва і забезпечення продовольчої безпеки є фермерське господарство, для якого характерною особливістю розвитку кінця XX – початку XXI сторіччя є саме концентрація, або укрупнення розмірів ферм, що ілюструють дані табл. 1.

Таблиця 1

Розміри фермерських господарств

Країна	Рік первинного обліку	Середній розмір господарства, га	Рік кінцевого обліку	Середній розмір господарства, га	Середньорічний темп приросту, %
Австралія	1986	2718	1993	3813	5,0
Австрія	1980	12	1990	12	-
Бельгія	1979	12	1997	18	2,8
Канада	1981	207	1991	242	1,6
Данія	1979	24	1993	37	3,2
Франція	1979	23	1993	35	3,1
Фінляндія	1970	7	1994	10	0,5
Німеччина	1979	14	1993	2-	2,6
Греція	1979	4	1993	4	-
Ірландія	1975	22	1993	27	1,1
Італія	1979	6	1993	20	2,6
Японія	1975	0,8	1993	1,2	2,6
Нідерланди	1979	14	1993	17	1,3
Нова Зеландія	1977	310	1990	224	-2,7
Норвегія	1975	8	1993	11	2,4
Португалія	1987	5	1993	8	8,4
Іспанія	1987	14	1993	18	4,1
Швеція	1975	23	1990	29	1,8
Швейцарія	1975	9	1990	10	0,8
Великобританія	1979	64	1993	67	0,3
США	1970	12	1997	16	2,4

Складено з використанням [3, с. 143]

Як витікає з табл. 1, тенденція до збільшення земельних ресурсів фермерських господарств стосується всієї світової економіки сільського господарства (за виключенням Нової Зеландії). Аналогічний процес спостерігається в Україні.

Нами виділено низку чинників, які впливають на концентрацію сучасного агропромислового виробництва України і визначають основні тенденції цього процесу. Автор згоден з існуючими побоюваннями, що з розвитком концентрації агропромислового виробництва агропродовольчий ринок може стати монополізованим, а Україна перетвориться на країну – постачальника сировини (табл. 2).

Таблиця 2

Чинники концентрації і виникнення монополії в агропромисловому виробництві України

Чинники концентрації	Чинники виникнення монополії
<p>Внутрішні:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищення одиничної потужності устаткування 2. Підвищення витрат первинного входження у бізнес більшості видів діяльності агропромислового сектору 3. Посилення процесів централізації виробництва 4. Активізація спеціалізації виробництва <p>Зовнішні:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Науково-технічний прогрес 2. Техногенні загрози 3. Загрози продовольчої безпеки країни; 4. Регіоналізація виробництва 5. Зміна характеру ринкового попиту 6. Соціальні обмеження концентрації виробництва 7. Міждержавна виробнича кооперація 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Концентрація виробництва (головний чинник). 2. Унікальність випускаємої продукції і відсутність продуктів-замінників. 3. Непереборність бар'єрів входження на відповідний ринок нових виробників або продавців через таке: <ul style="list-style-type: none"> – великий розмір підприємств, що забезпечує достатню для ринкового панування економію витрат від масштабів виробництва; – монопольне право власності на використання певних ресурсів, пов'язане з виробництвом продукції, наприклад, землі, водних ресурсів тощо; – система ліцензій на обсяги експорту окремих видів продукції, які обрано видаються державою; – складність в отриманні повної інформації про весь ринок.

Складено автором з використанням [1]

За думкою автора концентрація агропромислового виробництва без відповідного державного регулювання може привести саме к монополізації всього агропродовольчого ринку і викликати такі наслідки:

- обмежену готовність виробництва до інновацій;
- нечесну конкуренцію, тобто дію на покупців нечесними по відношенню до конкурента способами за рахунок великого бюджету і масштабів підприємства в цілому;
- недовироблення продукції, зниження обсягів виробництва;
- завищення цін;
- зниження ефективності виробництва підприємствами-монополістами, що призведе до збільшення витрат вище за об'єктивно обумовлений рівень.

Концентрація в агропромисловому секторі, інтенсифікація сільськогосподарського виробництва і нарощення його експортного

потенціалу в Україні є безперечно позитивним процесом, що сприяє виходу країни з кризи. Однак при цьому слід враховувати суперечливість отриманих результатів, серйозні деформації та негативні тенденції розвитку аграрного сектору, що сформувались упродовж останніх двох десятиліть (табл. 3).

Таблиця 3

Конфлікт при концентрації в агропромисловому секторі України

Позитивні показники зростання	Негативні тенденції розвитку
Технічна і технологічна модернізація	Посилення екологічного тиску Деградація ґрунтів
Підвищення продуктивності праці	Скорочення зайнятості Знецінення людського капіталу Посилення диспаритету в доходах Витіснення селян у неформальний сектор
Збільшення обсягів виробництва комерційно привабливих видів продукції	Деформація галузевої та продуктової структури агровиробництва Монокультивація Виснаження природної родючості ґрунту
Нарощування експорту і експортних надходжень	Сировинна спрямованість експорту Дивергенція доходів
Концентрація землі, у т.ч. через купівлю-продаж	Обезземелення селян Зношення інфраструктури Зростання бідності на селі Порушення законів щодо землекористування

Складено за [4]

Збільшення обсягів валового виробництва досягається за рахунок окремих видів продукції – комерційно привабливих, але землевиснажливих, і супроводжується викривленням галузевої та продуктової структур агропромислового сектору. Нарощування експорту зернових і олійних культур закріплює імідж України як низькорозвиненої країни – постачальника сировини. Зі зростанням доходів агрохолдингів, зернотрейдерів, переробних підприємств, інших представників агробізнесу посилюється фінансове знекровлення сільського сектору суспільства, вичерпується потенціал його розвитку, саморозвитку сільських громад, а деградація його окремих сегментів сягає загрозливого рівня [4].

В зв'язку з цим погоджуємось з думкою тих вчених, які пропонують соціоекономічне моделювання розвитку аграрного сектору і села [4], що пов'язано з формуванням нормативно-правового поля і формальних інститутів, а також зі зміною суспільного ставлення до місця і ролі аграрного бізнесу, сімейного господарювання, сільської місцевості, сільських громад у збереженні природноресурсного і людського потенціалів країни для сучасних і майбутніх поколінь.

На нашу думку точніше було б називати розвиток за такою моделлю

«соціоеколого-економічним» і передбачити такі етапи переходу:

– перший етап характеризується створенням умов для позитивного сприйняття соціоекологоекономічних агропромислових трансформацій сільським населенням. Для цього державну підтримку агропромислового сектору слід переорієнтувати на фінансування пілотних проектів та інших ініціатив сільських громад, а також на зміцнення консультативно-дорадчої служби і спрямування її діяльності на роботу в цих громадах; закласти фундамент для змін у системі аграрної освіти;

– другий етап охоплює поширення успішного досвіду реалізації пілотних проектів, започаткування нових програм і проектів сільського розвитку. При цьому завершуватиметься формування організаційної структури управління сільським розвитком на всіх рівнях і перехід до його фінансування на засадах державно-приватного партнерства; вдосконалюватиметься система консультаційно-освітньої підтримки процесів саморозвитку сільських громад;

– на третьому етапі буде здійснено перехід до саморозвитку сільських громад, завершено становлення соціоекологоекономічної моделі розвитку аграрного сектору і села, сформувано систему партнерства між державою, бізнесом та інститутами громадянського суспільства у сільській місцевості [4].

В Україні на сучасному етапі аналіз роботи висококонцентрованих зернових підприємств переконливо свідчить про значні їх переваги порівняно з малими господарствами. Але відомо, що збільшення розмірів концентрації у сільському господарстві має економічні обмеження, які визначаються рівнем розвитку продуктивних сил і науково-технічного прогресу, що в свою чергу у різних регіонах є неоднаковими.

Існує загроза збитковості агропромислового при недотриманні вимоги щодо забезпечення раціональних розмірів господарства.

Так, при виробництві зерна, сільськогосподарські підприємства з площею посівів 1000-1999 га та більше 6000 га забезпечують прибутковість виробництва. Економічно ефективно виробництво зерна на менших площах можливе, проте висуває підвищені організаційно-економічні і технологічні вимоги до сільськогосподарського підприємства [5].

Саме завдяки високому рівню концентрації посівних площ зернових і обсягів виробництва зерна у підприємств з'явилась можливість придбати сучасну сільськогосподарську техніку, необхідну для впровадження новітніх технологій, і забезпечити її ефективно використання. Високий рівень концентрації виробництва зерна дозволяє сільськогосподарським підприємствам не лише забезпечити високий рівень конкурентоспроможності зернового господарства і продовольчу безпеку, а й зберегти кадровий склад фахівців, керівників середньої ланки управління, кваліфікованих механізаторів, створити передумови для ефективного функціонування тваринництва, забезпечивши його потребу у концентрованих кормах.

Доказано, що із збільшенням розміру площі зменшується повна

собівартість 1 ц зерна: у групі від 2 тис. га до 3 тис. га підприємства отримували повну собівартість у розмірі 127,5 грн/ц; у групі, де розмір площі більше 6 тис. га – 101,5 грн/ц. В групі, де розмір площі зернових культур становив понад 6 тис. га: величина прибутку на 1 га склала 32,4 грн, рівень рентабельності – 14,5 % [5].

Погоджуємось, що доцільно проводити групування сільськогосподарських підприємств в розрізі регіонів за рівнем концентрації і виділяти три групи регіонів. Так, для зерновиробництва виділяють такі регіони:

- з високим рівнем концентрації зерновиробництва – частка площ під зерновими у загальній площі ріллі на рівні понад 45 %. Для цієї групи характерне найвище середнє значення показника рентабельності зернових, яке становить 5,1 %;

- з середнім рівнем концентрації – частка площ під зерновими у загальній площі ріллі на рівні 40-45 %. Ця група характеризується нижчим за групу з високим рівнем концентрації зерновиробництва рівнем рентабельності зерновиробництва – 1,2 %;

- з рівнем концентрації зерновиробництва нижче середнього – площі під зерновими у загальній площі ріллі на рівні нижче за 40 %. Величина показника збитковості складає 11,6 % [5].

Тим самим підтверджується зв'язок між концентрацією агропромислового виробництва і його економічною ефективністю. Виходячи з наведених даних рівень концентрації зерновиробництва і його рентабельність мають пряму залежність, а саме – чим вищим є рівень концентрації зерновиробництва, тим вищим є рівень його рентабельності, і навпаки.

Відповідно постає питання, підприємства яких типів і форм господарювання здійснюють найефективнішу сільськогосподарську діяльність.

Актуальність проблеми створення ефективного власника в секторі агропромислового виробництва – власника землі, праці та майна – з кожним роком стає все напруженішою, хто буде доцільнішим дрібні фермерські господарства та приватні підприємства або велетенські агрохолдинги.

Проведені нами дослідження показали, що найбільшу ефективність у більшості видів агропромислового виробництва продемонстрували корпорації холдингового типу з вертикальною виробничою інтеграцією.

Статистичні дані свідчать, що зі збільшенням розмірів селянських фермерських господарств та приватних підприємств підвищується прибутковість виробництва зернових і зернобобових культур. Найбільш раціональний рівень концентрації має місце в приватних підприємствах з площею зернових та зернобобових культур понад 2 тис. га, які виробляють у середньому 31427,5 ц зернових і зернобобових на одне підприємство [5].

Невеликі площі посіву зернових культур не дадуть змоги повною мірою використовувати чинники розвитку зернового господарства.

Зосередження виробництва зерна у великотоварних підприємствах дозволяє застосовувати сучасні засоби механізації та технології, що сприяє підвищенню продуктивності праці, поліпшенню якості продукції та забезпечуватиме ефективне ведення зернового господарства. Ефект масштабу спостерігається і в інших сферах агропромислового виробництва.

З початку надбання незалежності до 2000 р. для України була характерна деконцентрація агропромислового виробництва, коли на базі колишніх колгоспів і радгоспів створювались приватні підприємства. Цей процес мав об'єктивний характер, був зорієнтован на одержання прибутку. В подальшому рівень абсолютної концентрації виробництва став зростати за рахунок зміцнення матеріально-технічної бази багатьох аграрних підприємств, але особливо у зв'язку з виникненням великих агропромислових формувань холдингового типу і у формі цілісних підприємств. Швидкі темпи зростання концентрації в агропромислових холдингах ілюструють дані табл. 4.

Таблиця 4

Зміна показників концентрації виробництва та її ефективності в українських агрохолдингах у 2010 р. порівняно з 2007 р.

Компанія	Збільшення власного капіталу, разів	Збільшення чистого доходу, разів	Збільшення чистого прибутку, разів	Збільшення рентабельності продажів, %
Kernel	10,1	4,6	12,1	10
МНР - Миронівський хлібопродукт	2,4	3,1	6,1	11
Авангард	12,9	6,0	9,5	35

Складено автором з використанням [6, с. 7]

Дані таблиці ілюструють масштаби концентрації в агропромисловому секторі. По суті відбувається «надконцентрація» агропромислового виробництва. В Україні функціонує 83 агропромислові формування з площею орендованих земель не менше 20 тис. га. Загалом в 2012 р. вони орендували близько 6,5 млн. га. За оцінками експертів такі формування збільшують свій земельний банк щорічно на 1 млн. га, починаючи з 2011 р.

У зв'язку з цим актуальною є проблема державного регулювання розвитку агропромислових холдингів і недопущення монополізації на ринках оренди землі, сільськогосподарської продукції та продовольства.

У перспективі очікується зміна розміру земельної площі, яка припадає на одне звичайне сільськогосподарське виробництво, що прискорить введення повноцінного ринку землі.

Прогнозують також підвищення рівня концентрації за рахунок злиття і приєднання підприємств [6, с. 14].

Законом України «Про захист економічної конкуренції» передбачено здійснення контролю за концентрацією суб'єктів господарювання в Україні через злиття суб'єктів господарювання та приєднання одного

суб'єкта до іншого. В цьому випадку концентрація трактується більш широко і за своєю суттю це ресурсно-економічна концентрація, мета якої полягає у визначенні монопольних суб'єктів господарювання.

Для захисту економічної конкуренції монопольним вважається становище і такого суб'єкта господарювання, частка якого на ринку товару в Україні перевищує 35 % за умови, якщо він не доведе значної конкуренції. Він може бути визнаним монополістом, якщо займає і менше 35 % ринку, у випадку якщо він не зазнає значної конкуренції через невеликі частки ринку інших конкурентів.

Існують також обмеження частки ринку для трьох великих компаній в Україні – від 50 %, для п'яти – від 70 %, якщо між ними не існує конкуренції [7].

У випадку порушення законодавства Антимонопольний комітет України приймає рішення про примусовий поділ такого суб'єкта, накладає штрафи, блокує цінні папери і т.д. Крім того, на здійснення ресурсно-економічної концентрації суб'єкти господарювання зобов'язані брати дозвіл в Антимонопольному комітеті.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В Україні економічна концентрація агропромислового виробництва розвивається нині головним чином шляхом придбання контрольних пакетів акцій або в поєднанні з іншими важелями набуття контролю .

Наприклад, більше 60 працюючих цукрових заводів втратили самостійність і стали дочірніми підприємствами великих компаній. Із 30 великих олійно-жирових і олійно-екстракційних комбінатів 23 стали асоційованими підприємствами і перебувають у складі великих компаній.

Занепокоєння викликає те, що економічна концентрація здійснюється на фоні експансії іноземного капіталу в переробну промисловість, а сьогодні – безпосередньо в сільське господарство.

Погоджуємось з думкою багатьох українських вчених, що масштабна економічна концентрація, як правило, супроводжується монополізацією окремих товарних ринків, в зв'язку з чим є важливим моніторинг концентрації окремих товарних ринків з точки зору ступеню їх монополізації. У переробній промисловості через підвищення рівня концентрації виробництва зростає ступінь монополізації ринку.

Становлення якісних економічних і соціальних інститутів у сільській місцевості можливе за умови об'єднання зусиль і спільної участі у цьому процесі держави, аграрного бізнесу і сільського населення. Задоволення інтересів і розвиток ініціативи селян у кінцевому підсумку вигідні бізнесу, натомість ігнорування їх перешкоджатиме нарощенню валового виробництва, вилученню надприбутків і дуже скоро стане на заваді досягненню як продовольчого самозабезпечення країни, так і реалізації загальноекономічних цілей, пов'язаних з виробництвом і експортом сільськогосподарської продукції.

Процеси масштабної концентрації агропромислового виробництва потребують негайного державного регулювання на всіх рівнях.

З цією метою пропонується соціоекологіоекономічне моделювання

розвитку агропромислового сектору, що пов'язано з формуванням нормативно-правового поля і формальних інститутів, а також зі зміною суспільного ставлення до місця і ролі аграрного бізнесу.

Література:

1. Кислова Е.А. Концентрация производства в базовых отраслях российской промышленности. Монография Москва: ННОУ: «Институт рыночной экономики, социальной политики и права», 2008 – 170 с.
2. Андрійчук В.Г. Надконцентрація агропромислового виробництва і земельних ресурсів та її наслідки / В. Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 3-9.
3. Еремеев В.И. Государственное управление сельским хозяйством России на основе корпоративных принципов / В.И. Еремеев. – М.: Изд-во «Ноосфера», 2011. – 222 с.
4. Прокопа І., Бородіна О. Яка модель агросектору потрібна Україні? / І. Прокопа, О. Бородіна // Дзеркало тижня. Україна. – 2012. – № 18. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: http://zn.ua/ECONOMICS/kakaya_model_agrosektora_nuzhna_ukraine-102318.html
5. Гуторова О.О., Стасенко О.М. Вплив концентрації на ефективність виробництва зерна у сільськогосподарських підприємствах Харківської області / О.О. Гуторова, О.М. Стасенко / Збірн. наук. праць Харківського нац. Аграрного унів. ім. В.В. Докучаєва. – Режим доступу : URL: <http://www.khntusg.com.ua/files/bornik>
6. Андрійчук В.Г. Агропромислові формування нового типу в контексті стратегії розвитку вітчизняного сільського господарства / В. Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С. 3-15.
7. Закон України «Про захист економічної конкуренції» № 2210-III від 11.01.2001 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

Abstract

Basiurkina N.J.

Features of concentration of agroindustrial production of Ukraine

In the article of processes reasons, tendencies, factors of influence and effects of concentration of agroindustrial production, are educed in Ukraine on the basis of their analysis.

Connection of concentration of agroindustrial production is shown with his efficiency. Distribution of regions is offered after the level of concentration.

It is well-proven that a scale economic concentration is accompanied by monopolization of agrarian-food market of country. In this connection government control is a necessity on all levels of processes of concentration of agroindustrial production.